

На вічну пам'ять Котляревському (скорочено)

Тарас Шевченко

Сонце гріє, вітер віє
З поля на долину.
Над водою гне з вербою
Червону калину;
На калині одиноке
Гніздечко гойдає,—
А де ж дівся соловейко?
Не питай, не знає.
Згадай лихо, та й байдуже...
Минулось... пропало...
Згадай добре — серце в'яне:
Чому не осталося?
Отож гляну та згадаю:
Було, як смеркає.
Защебече на калині —
Ніхто не минає.
Чи багатий, кого доля,
Як мати дитину.
Убирає, доглядає,—
Не мине калину.
Чи сирота, що до світа
Встає працювати.
Опиниться, послухає;
Мов батько та мати
Розпитують, розмовляють,—
Серце б'ється, любо...
І світ божий як Великдень,
І люди як люди.
Чи дівчина, що милого
Щодень виглядає,
В'яне, сохне сиротою.
Де дітись, не знає;
Піде на шлях подивитись.
Поплакати в лози,—
Защебече соловейко —

Сохнуть дрібні сльози.
Послухає, усміхнеться,
Піде темним гаєм...
Ніби з милим розмовляла...
А він, знай, співає.
Та дрібно, та рівно, як бога благає,
Поки вийде злодій на шлях погулять
З ножем у халяві,— піде руна гаєм,
Піде та замовкне — нащо щебетать?
Запеклюю душу злодія не спинить.
Тільки стратить голос, добру не навчить.
Нехай же лютує, поки сам загине,
Поки безголов'я ворон прокричить.
Засне долина. На калині
І соловейко задріма.
Повіє вітер по долині, —
Пішла дібровою руна,
Руна гуляє, божя мова.
Встануть сердеги працювать,
Корови підуть по діброві.
Дівчата вийдуть воду брать,
І сонце гляне — рай, та й годі!
Верба сміється, свято скрізь!
Заплаче злодій, лютий злодій.
Було так перш — тепер дивись;
Сонце гріє, вітер віє
З поля на долину;
Над водою гне з вербою
Червону калину.
На калині одиноке
Гніздечко гойдає.
А де ж дівся соловейко?
Не питай, не знає.
Недавно, недавно у нас в Україні
Старий Котляревський отак щебетав;
Замовк неборака, сиротами кинув
І гори, і море, де вперше витав.
Де ватагу пройдисвіта
Водив за собою, —
Все осталося, все сумує.
Як руїни Трої.

Все сумує, — тільки слава
Сонцем засіяла.
Не вмере кобзар, бо навіки
Його привітала.
Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди,
Поки сонце з неба сяє.
Тебе не забудуть!
Праведная душе! прийми мою мову
Не мудру, та щиру. Прийми, привітай.
Не кинь сиротою, як кинув діброви.
Припини до мене хоть на одно слово
Та про Україну мені заспівай.
Нехай усміхнеться серце на чужині.
Хоть раз усміхнеться, дивлячись, як ти
Всю славу козацьку за словом єдиним
Переніс в убогу хату сироти.
Прилинь, сизий орле, бо я самотній
Сирота на світі, в чужому краю.
Дивлюся на море широке, глибоке,
Поплив би на той бік — човна не дають.
Згадаю Енея, згадаю родину.
Згадаю, заплачу, як тая дитина.
А хвилі на той бік ідуть та ревуть.
А може, я й темний, нічого не бачу,
Злая доля, може, по тім боці плаче, —
Сироту усюди люде осміють.
Нехай би сміялись, та там море грає,
Там сонце, там місяць ясніше сія,
Там з вітром могила в степу розмовляє,
Там не самотній був би з нею й я.
Праведная душе! прийми мою мову
Не мудру, та щиру. Прийми, привітай.
Не кинь сиротою, як кинув діброви,
Припини до мене хоч на одно слово
Та про Україну мені заспівай!

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

Вірш Т Шевченка побудований за принципом розгорнутого паралелізму. Вітер гойдає на гілці покинуте гніздечко соловейка, який тут колись співав. Недавно так в Україні щебетав і І. Котляревський, автор славнозвісних "Енеїди" та "Наталки Полтавки", а

тепер його є немає. Найбільшою заслугою Котляревського, на думку автора, було те, що він

Всю славу козацьку за словом єдиним

Переніс в убогу хату сироти.

Слово, пісня — це велика сила. Їх слухає і бідний, і багач, і щасливий, і нещасний. Тільки серце злодія до нього байдуже. Тому Шевченко і давить Котляревського, свого великого попередника, за його правди — дотепне слово, називає батьком, орлом, кобзарем і говорить:

Будеш, батьку, панувати,

Поки живуть люди,

Поки сонце з неба сяє.

Тебе не забудуть!